

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ЧАПЮК ЮЛІЯ СЕРГІЇВНА



УДК [373.3.016:811.111]:159.955(043.5)

**ДИДАКТИЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

13.00.09 – теорія навчання

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2018

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана в Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Пріма Раїса Миколаївна,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки, завідувач кафедри
теорії та методики природничо-математичних
дисциплін початкової освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Кодлюк Ярослава Петрівна,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
професор кафедри педагогіки і методики
початкової та дошкільної освіти;

кандидат педагогічних наук, доцент
Ярошук Лілія Григорівна,
Бердянський державний педагогічний університет,
доцент кафедри педагогіки.

Захист дисертації відбудеться 29 червня 2018 р. о 12:30 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитись на офіційному сайті <http://www.tnpu.edu.ua> та в науковій бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий 29 травня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради



О. І. Янкович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Входження України до європейського освітнього простору, інтернаціоналізація суспільного життя актуалізують проблему розвитку полікультурності, що, безперечно, пов'язана з вільним володінням особистістю іноземною мовою, освоєнням способів міжкультурної комунікації. У контексті сучасних освітніх концепцій, в умовах глобалізації суспільства й соціально-економічних реформ в Україні початкова освіта будується на принципах презумпції талановитості дитини, цінності дитинства, радості пізнання, розвитку особистості та, відповідно, вміння ефективно спілкуватися, розв'язувати проблеми, критично й творчо мислити, співпрацювати, організовувати свою інтелектуально-творчу діяльність. Звідси випливає необхідність розвитку креативного мислення молодших школярів за допомогою методів, що спонукають учнів до активної творчої діяльності, гнучкості суджень, швидкості й оригінальності відповідей, коли вони стикаються з навчальними труднощами, для вирішення яких немає готових зразків. Продуктивність мислення при цьому залежить також від створення оптимальної робочої атмосфери, творчого клімату в учнівському колективі, тісної співпраці оновленої національної школи з батьками й громадськістю, в якій мають бути забезпечені максимально сприятливі умови для виявлення здібностей і таланту дитини.

Значущість проблеми розкриття і максимальної реалізації творчих здібностей кожної особистості окреслена в державних документах: Концепція Нової української школи, Закон «Про освіту» (2017), Державний стандарт початкової освіти (2018) тощо, де зазначається, що творчий розвиток є необхідною умовою життєдіяльності людини та пріоритетним напрямом у формуванні гармонійної особи.

У психолого-педагогічних дослідженнях (Д. Богоявленська, Л. Венгер, Д. Ельконін, О. Матюшкін та ін.) підкреслюється сензитивність молодшого шкільного віку щодо розвитку творчих здібностей, реалізації можливості виявити себе в різних видах розумової діяльності. Тому важливого значення набуває школа першого ступеня, яка покликана створити умови для повноцінного оволодіння учнями загальнонавчальними вміннями і навичками, самовираження у різних видах діяльності, що сприятиме розвитку їхньої ініціативи, уяви, фантазії, креативного мислення.

Різні аспекти означеної проблеми студійовані вітчизняними та зарубіжними вченими, зокрема: проаналізовано психолого-педагогічні характеристики мислення (А. Брушлинський, П. Гальперін, С. Гончаренко, А. Кузьмінський, О. Леонт'єв, М. Мамардашвілі, К. Платонов, В. Роменець, С. Рубінштейн); розвиток мислення молодших школярів (Д. Богоявленський, Л. Божович та ін.), творчість (А. Горальський, Є. Ільїн, А. Мельниченко, Н. Наумова, Р. Стернберг, Р. Швай), креативність (В. Андреев, Т. Баришева, М. Воллах, Дж. Гілфорд, Ю. Жигалов, Н. Коган, О. Кульчицька), розвиток креативних здібностей (Т. Воробйова, Дж. Гілфорд, В. Дружинін, О. Дьяченко, В. Рогозіна, О. Савченко, Е. Торренс).

Конструктивними є напрацювання дослідників (О. Барбукова, О. Губенко, Р. Вудвортс, Т. Кудрявцев, І. Лернер, М. Меєрович, В. Моляко, Дж. Ніренберг, Я. Пономарьов, А. Пуанкаре, В. Сухомлинський, Г. Терехова, О. Чермошенцева), пов'язані з вивченням природи креативного (творчого) мислення, креативності як компонента творчого потенціалу особистості (В. Моляко, Л. Ярощук та ін.), формування в молодших школярів уміння вчитися (С. Гаряча, Я. Кодлюк та ін.), іноземної мови як засобу розвитку комунікативної компетентності учнів (О. Гончар, Т. Рой та ін.).

Водночас поза увагою науковців залишаються питання, пов'язані з розвитком креативного мислення молодших школярів саме в процесі навчання іноземних мов, а також проблема визначення дидактичних умов, які б сприяли ефективності цього процесу. Аналіз наукових досліджень, де прямо чи опосередковано автори звертаються до вивчення феномена креативного мислення учнів початкових класів, власний досвід викладання, спілкування з учнями початкової ланки дали змогу виокремити такі суперечності між:

- потребою суспільства у формуванні особистості з розвиненим креативним мисленням та невизначеністю дидактичних умов забезпечення його розвитку в учнів початкової школи в процесі навчання іноземних мов;
- збільшенням обсягу обов'язкового для засвоєння програмового матеріалу з іноземної мови та зниженням у молодших школярів рівня зацікавленості й умотивованості щодо його вивчення;
- підвищенням вимог до якості навчання загалом і вивчення іноземної мови зокрема та відсутністю методичних матеріалів для навчання іноземної мови, які б дали змогу вчителю повною мірою реалізувати дидактичний потенціал іноземної мови для розвитку креативного мислення учнів початкової школи.

Актуальність визначеної проблеми, недостатній рівень теоретичного узагальнення та практичного досвіду зумовили вибір теми дисертації **«Дидактичні умови розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі навчання іноземних мов»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано в межах наукової теми Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки «Реалізація принципу людиноцентризму в сучасній національній освіті» (номер державної реєстрації 0113U002224). Тему дослідження затверджено (протокол № 7 від 28 січня 2015 р.) вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 26 травня 2015 р.).

Об'єкт дослідження – процес розвитку креативного мислення молодших школярів під час вивчення іноземних мов.

Предмет дослідження – сукупність дидактичних умов розвитку креативного мислення учнів початкової школи у процесі навчання іноземних мов.

Мета дослідження – виявити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити сукупність дидактичних умов розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі вивчення іноземних мов.

Відповідно до поставленої мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. На основі вивчення, аналізу й узагальнення наукових джерел окреслити понятійно-термінологічне поле проблеми розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі навчання іноземних мов; уточнити сутність основних дефініцій.

2. Охарактеризувати сензитивність молодшого шкільного віку, дидактичний потенціал іноземної мови в контексті розвитку креативного мислення учнів початкової школи.

3. Визначити компоненти, критерії, показники, схарактеризувати рівні розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі навчання іноземних мов та виявити реальний стан його сформованості в практиці початкової школи.

4. Обґрунтувати дидактичні умови розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі навчання іноземних мов й експериментально перевірити методику їх реалізації.

Відповідно до визначених завдань і для перевірки вихідних припущень у дисертації реалізовано комплекс методів дослідження: *теоретичні*: для визначення понятійно-категоріального апарату – аналіз, синтез, порівняння, узагальнення наукових досліджень із проблеми розвитку креативного мислення молодших школярів; на етапі визначення цілей, мети, завдань дослідження і шляхів їх вирішення – системний аналіз, згідно з яким досліджуваний феномен розглядається як цілісна система елементів у сукупності відносин і зв'язків між ними; *емпіричні*: спостереження, анкетування, тестування, бесіди з учнями та вчителями, творчо-діагностувальні завдання; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний), що забезпечив можливість діагностувати рівні сформованості креативного мислення учнів початкової школи в процесі навчання та перевірити ефективність сукупності дидактичних умов розвитку креативного мислення молодших школярів при вивченні іноземних мов; *праксиметричні*: аналіз продуктів та процесів творчої діяльності молодших школярів; *статистичні*: методи математичної та графічної обробки експериментальних даних, які уможливили оцінювання педагогічної ефективності проведеного дослідження.

Експериментальна база дослідження. У дослідженні брали участь 225 учнів базових закладів загальної середньої освіти (Луцький НВК I-II ступенів № 7 – природничий ліцей», Луцька спеціалізована школа I-III ступенів № 5, ЗОШ I-III ступенів смт. Сенкевичівка, ЗОШ I-III ступенів № 20 (м. Павлоград Дніпропетровської області), ЗОШ I-III ступенів №1 ім. І.Я. Франка м. Горохів), із них 109 учнів – 3-го класу та 116 – 4-го. Відповідно – контрольна група (КГ) 114 та експериментальна група (ЕГ) 111 молодших школярів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

вперше виявлено та теоретично обґрунтовано сукупність дидактичних умов розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі навчання іноземних мов (формування мотивації молодших школярів до навчання й прагнення до успішної навчальної діяльності шляхом зацікавлення та створення ситуацій успіху; розширення та поглиблення теоретичної бази знань учнів початкової школи з іноземної мови засобами ігор-вправ креативного спрямування; організація освітньо-розвивального середовища вияву творчих здібностей учнів початкової школи у творчій навчально-ігровій діяльності під час вивчення іноземної мови) та експериментально перевірено ефективність їх запровадження в освітній процес початкової школи; схарактеризовано сензитивність молодшого шкільного віку, дидактичний потенціал уроків іноземної мови в контексті розвитку креативного мислення молодших школярів; *визначено* компоненти (ціле-мотиваційний, когнітивний, практично-діяльнісний), критерії (емоційно-спонукальний, інформаційно-пізнавальний, процесуально-поведінковий) та показники їх вияву, схарактеризовано рівні (високий, середній, початковий) розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі вивчення іноземних мов; *уточнено* поняття «креативне мислення молодших школярів», «розвиток креативного мислення молодших школярів під час вивчення іноземної мови», «дидактичні умови розвитку креативного мислення молодших школярів» з урахуванням специфіки навчання іноземних мов; *удосконалено* методи і прийоми інтелектуально-творчої діяльності молодших школярів у процесі навчання іноземних мов.

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробленні методичних рекомендацій «Розвиток креативного мислення учнів початкових класів при вивченні іноземної мови» та комплексу ігор-вправ креативного спрямування, систематизованих з урахуванням віку та особливостей вивчення іноземних мов, що стимулюють пізнавальну активність, уміння адекватно використовувати знання, розвивають пам'ять, творче мислення, уяву молодших школярів.

Теоретичні висновки та експериментальні результати дисертаційної роботи можуть бути використані для розробки спецкурсів, написання навчально-методичних посібників та методичних рекомендацій щодо творчого розвитку особистості школяра при вивченні іноземної мови, у роботі вчителів, методистів початкової школи закладів загальної середньої освіти, у системі післядипломної педагогічної освіти.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес КЗ «Луцький НВК І-ІІ ступенів № 7 – природничий ліцей Луцької міської ради Волинської області» (довідка № 193/01-22 від 01.08.2017 р.), Луцької спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 5 Волинської області (довідка № 272 від 13.09.2017 р.), ЗОШ І-ІІІ ступенів смт. Сенкевичівка Горохівського району Волинської області (довідка № 35 від 20.03.2017 р.), Павлоградської ЗОШ І-ІІІ ступенів № 20 Дніпропетровської області (довідка № 191/01-25 від 24.03.2017 р.), ЗОШ І-ІІІ ступенів № 1 ім. І. Я. Франка м. Горохів Волинської області (довідка № 78 від 16.05.2017 р.).

Особистий внесок автора. У публікаціях, підготовлених у співавторстві з Прімою Р. М. [11], [21], внесок здобувача полягає в теоретичному обґрунтуванні діагностичного супроводу як ключового щодо розвитку креативного мислення молодших школярів при вивченні іноземної мови; дидактичних умов розвитку креативного мислення учнів початкової школи. Ідеї та думки, що належать співавторові, у матеріалах дисертації не використано.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки; оприлюднені на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних*: «Підготовка конкурентоздатного фахівця дошкільної та початкової освіти: реалії та перспективи» (Луцьк, 2015), «Педагогічна майстерність: методологія, теорія, технології» (Черкаси, 2015), «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (Луцьк, 2015, 2017), «Педагогические основы становления субъективности в образовательном пространстве: проблема, поиск, решение» (Біробіджан, 2015), «Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір» (Луцьк, 2016, 2017), «Сучасні проблеми германського та романського мовознавства» (Рівне, 2016), «Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика» (Луцьк, 2017), «Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі» (Одеса, 2017), «Сучасна вища освіта: реалії, проблеми, перспективи» (Кременчук, 2017); *всеукраїнських*: «Інклюзивна освіта України: проблеми та перспективи розвитку» (Луцьк, 2016).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційної роботи відображені в 22 публікаціях, із них: 6 статей у наукових фахових виданнях України, 2 – в інших, 3 – у зарубіжних виданнях (2 одноосібні), 10 – тези доповідей у збірниках матеріалів конференцій (9 одноосібні), 1 – методичні рекомендації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (391 позиція, з них 24 – іноземними мовами), 8 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 232 сторінки, із них 175 – основного тексту. У роботі наведено 20 таблиць та 7 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, розкрито ступінь її розробленості, окреслено суперечності, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, висвітлено наукову новизну та практичне значення, подано відомості про впровадження та апробацію результатів наукового пошуку.

У першому розділі «**Теоретичні аспекти розвитку креативного мислення учнів початкової школи**» на основі вивчення, аналізу й узагальнення наукових джерел окреслено понятійно-термінологічне поле

проблеми розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі навчання іноземних мов; уточнено сутність основних дефініцій («креативне мислення», «розвиток креативного мислення молодших школярів»), розкрито сензитивність молодшого шкільного віку, дидактичний потенціал іноземної мови в контексті розвитку креативного мислення учнів початкової школи. Поняття «креативне мислення» потрактовано в дослідженні як складний феномен, який вивчається комплексно у філософському, психологічному, мистецтвознавчому та педагогічному аспектах як поєднання певних психічних та особистісних якостей людини. Означена дефініція розглядається нами як складний процес інтелектуально-творчої діяльності, формування творчих здібностей особистості, що базується на позитивній мотивації, наявності знань у певній сфері, здатності їх творчого застосування на практиці. Внесено уточнення щодо диференціювання понять «розвиток» і «формування», які нерідко вживаються як синонімічні. Розвиток – це специфічний процес зміни, результатом якого є виникнення якісно нового; сходження від нижчого до вищого, від простого до складного; процес становлення особистості, вдосконалення її фізичних та духовних сил під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих чинників, серед яких найважливішими є цілеспрямоване виховання й навчання, а формування – це процес становлення людини як особистості, який відбувається в результаті розвитку і виховання.

Схарактеризовано сензитивність молодшого шкільного віку як найбільш сприятливого періоду для розвитку креативного мислення, ключовими ознаками якого виокремлено: уміння генерувати нові ідеї, знаходити альтернативні підходи та шляхи вирішення навчальних завдань; удосконалювати та втілювати власні ідеї; долати психологічну інерцію мислення. Поняття «розвиток креативного мислення молодших школярів» трактується як динамічний процес формування інтелектуальних здібностей учнів початкової школи, уміння знаходити оригінальні рішення проблем та утворювати нові системи зв'язків для вирішення творчих завдань.

З'ясовано, що вивчення навчальних предметів гуманітарного циклу, і зокрема іноземної мови, має значний освітній і розвивальний потенціал для розвитку креативного мислення молодших школярів. Наголошено на доцільності починати розвивати вміння спілкуватися іноземними мовами в початковій школі, коли в дітей сформовані диференційовані настанови на користування як рідною, так і іншими мовами, що має спонукати не лише до практичного оволодіння ними, а й стати джерелом розумового розвитку дітей, тобто сприяти розвитку їхньої пам'яті, уваги, уяви, мислення загалом, і креативного зокрема. Визначено, що розвиток креативного мислення молодших школярів під час вивчення іноземних мов – це складний динамічний процес інтелектуально-творчої діяльності, формування творчих здібностей учнів, що базується на позитивній мотивації, наявності знань у певній сфері, здатності знаходити оригінальні рішення проблем та утворювати нові системи зв'язків як

результат їх творчого застосування на практиці, зокрема при вивченні іноземних мов.

Обґрунтовано, що у процесі навчання іноземної мови необхідно не просто дати учням знання про її фонетику, лексику і граматику, але і розвинути вміння школярів мислити і творити її засобами, щоб можна було вільно вступати в мовну комунікацію з носіями мови. Виконання творчих завдань ігрового характеру сприяє розвитку креативного мислення молодших школярів, мовних умінь, допомагає закріпити раніше вивчений матеріал, розширює словниковий запас учнів, оскільки гра – це унікальна діяльність, яка не лише здійснює значний вплив на психічний розвиток дитини, перетворює навчання в радісний процес, а й непомітно для школярів сприяє засвоєнню ними конкретного мовного матеріалу, зокрема формуванню умінь і навичок іншомовного спілкування. Це актуалізує необхідність виявлення стану сформованості креативного мислення молодших школярів у процесі навчання іноземних мов.

У другому розділі **«Діагностика розвитку креативного мислення молодших школярів під час вивчення іноземних мов у сучасній практиці початкової школи»** на основі теоретичного аналізу наукової літератури з урахуванням змістової сутності досліджуваного феномена визначено структурні компоненти розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі вивчення іноземних мов (*ціле-мотиваційний, когнітивний, практично-діяльнісний*); критерії (емоційно-спонукальний, інформаційно-пізнавальний, процесуально-поведінковий), показники їх вияву та схарактеризовано рівні (високий, середній, початковий); проаналізовано реальний стан сформованості креативного мислення молодших школярів у процесі навчання іноземних мов.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту з'ясовано реальний стан сформованості креативного мислення молодших школярів у процесі вивчення іноземної мови. Для одержання достовірної інформації використано комплекс діагностувальних методик: «Тест мотивації школяра до навчання у школі» (О. Ануфрієв та С. Костроміна); «Тест-питальник мотивації досягнення» (А. Мехрабіян) (ціле-мотиваційний компонент); тест «Три слова» (В. Меде та Г. Піорковський) (когнітивний компонент); тест «Креативне мислення» (П. Торренс) (практично-діяльнісний компонент).

За результатами діагностування встановлено, що високого рівня досягли 2 % учнів у контрольній (КГ) і експериментальній (ЕГ) групах лише за ціле-мотиваційним компонентом. Інші рівневі результати виявилися такими: ціле-мотиваційний компонент – початковий рівень: ЕГ – 54 %, КГ – 58 %; середній рівень: ЕГ – 44 %, КГ – 40 %; когнітивний компонент – початковий рівень: ЕГ – 64 %, КГ – 60 %; середній рівень: ЕГ – 36 %, КГ – 40 %; практично-діяльнісний компонент – початковий рівень: ЕГ – 56 %, КГ – 53 %; середній рівень: ЕГ – 44 %, КГ – 47 %.

Аналіз результатів діагностики вихідного рівня сформованості креативного мислення молодших школярів у процесі навчання іноземних мов,

одержаних на констатувальному етапі дослідження, підтвердив існування суперечності між потребою суспільства у формуванні особистості із розвиненим креативним мисленням та невизначеністю дидактичних умов забезпечення його розвитку в учнів початкової школи під час вивчення іноземних мов.

У третьому розділі «Дослідницько-експериментальна робота з розвитку креативного мислення учнів початкової школи у процесі навчання іноземних мов» теоретично обґрунтовано й апробовано сукупність дидактичних умов, спрямованих на розвиток креативного мислення учнів початкової школи у процесі навчання іноземних мов.

Відповідно до завдань дослідження визначено зміст поняття «дидактичні умови» як педагогічного феномена, під яким розуміємо обставини, науково обґрунтовані дії, які сприятимуть успішному розвитку креативного мислення молодших школярів під час вивчення іноземних мов. Обґрунтовано дидактичні умови розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі навчання іноземних мов й експериментально перевірено методику їх реалізації. Дієвість та результативність запропонованої експериментальної методики розвитку креативного мислення учнів початкової школи у процесі навчання іноземних мов потребує забезпечення відповідних дидактичних умов: формування мотивації молодших школярів до навчання й прагнення до успішної навчальної діяльності шляхом зацікавлення та створення ситуацій успіху (цілемотиваційний компонент); розширення та поглиблення теоретичної бази знань учнів початкової школи з іноземної мови засобами ігор-вправ креативного спрямування (когнітивний компонент); організація освітньо-розвивального середовища вияву творчих здібностей учнів початкової школи в навчально-ігровій діяльності під час вивчення іноземної мови (практично-діяльнісний компонент).

Дослідження процесу й результату розвитку креативного мислення учнів початкової школи під час вивчення іноземних мов відбувалося в межах формувального експерименту, в якому брали участь 225 учнів початкової школи базових закладів загальної середньої освіти (ЕГ – 111, КГ – 114 молодших школярів), через упровадження експериментальної методики, що ґрунтується на системі ігор-вправ, які корелюють із визначеними дидактичними умовами та компонентами сформованості досліджуваного феномена: цілемотиваційний («Зоологічна мозаїка», «Сфотографуй», «Рахунок», «Що пропало?», «Учительська помилка», «Охарактеризуй тварину» та ін.), когнітивний («Асоціації», «Намалюй», «Знайди захованих тварин», «Що це може бути», «Так» і «ні» не кажи!), «Математичні дії» та ін.), практично-діяльнісний («Знайди нове призначення», «Уяви себе», «Гра-здогадка», «Як ти доберешся з Луцька до Одеси?», «Сім'я мого друга», «Найкращий кухар», «Правда чи неправда», «Почуй та намалюй» та ін.).

Реалізація *першої дидактичної умови*, що корелює зі сформованістю *ціле-*

мотиваційного компонента, здійснювалася через систему завдань, спрямованих на розвиток мотивації, логічного мислення і творчих здібностей учнів, що мотивує їх до навчання, прагнення до успіху; стимулює позитивну спрямованість особистості на творчість під час вивчення іноземної мови; прагнення молодшого школяра до творчого прояву себе та виявлення інтересу до оригінального й нестандартного.

Упровадження *другої дидактичної умови*, яка співвідносна зі сформованістю *когнітивного компонента* креативного мислення молодших школярів, передбачало використання комплексу ігрових вправ, що розглядається нами як система завдань, спрямованих на засвоєння знань, основних понять із різних видів пізнавальної діяльності, індивідуальних способів сприймання, запам'ятовування, творчого мислення у процесі навчання іноземних мов; формування вміння оперувати, відтворювати, узагальнювати і застосовувати їх під час вивчення різних навчальних предметів для розв'язання конкретних завдань із іноземної мови, розуміння сфери застосування отриманої інформації.

Для реалізації *третьої дидактичної умови*, що корелює зі сформованістю *практично-діяльнісного компонента* креативного мислення молодших школярів, запропоновано вправи-ігри, які дають змогу продемонструвати та розвинути вміння молодших школярів практичного застосування знань, тобто показати їх у дії, сприяють розвитку у молодших школярів уміння працювати з інформацією, спроможності якісно оцінити, критично осмислити, систематизувати та використати опрацьований матеріал; знаходити для кожної ситуації нове вирішення за допомогою комбінації відомих ідей, навичок, способів творчої пізнавальної діяльності; здатності оригінально виконувати різноманітні завдання творчого характеру та виявляти самостійність у процесі їх виконання.

Результати дослідження показали, що завдяки дотриманню визначених дидактичних умов через упровадження розроблених ігор-вправ у процесі формувального етапу експерименту в експериментальних групах відбулися суттєві позитивні зміни в розподілі за рівнями сформованості досліджуваного феномена загалом. Загальну динаміку рівнів розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі вивчення іноземних мов (за результатами констатувального та формувального (контрольного) етапу експерименту) подано в таблиці 1.

Аналіз даних показав, що на завершення формувального етапу експерименту учні ЕГ поділилися так: 34 % молодших школярів мали високий рівень розвитку креативного мислення у процесі навчання іноземної мови (+33 %); 50 % – вийшли на середній рівень (+9 %), а 16 % знаходилися на початковому рівні (-42 %). У КГ отримали такі результати: 3 % учнів початкових класів виявилися на високому рівні розвитку креативного мислення у процесі навчання іноземної мови (+2 %); 45 % мали середній рівень (+3 %), а 52 % залишилися на низькому рівні (-5 %).

Таблиця 1

Динаміка рівнів розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі вивчення іноземних мов (у %)

Компонент сформованості креативного мислення молодших школярів	Групи	Етапи	Рівні		
			Початковий	Середній	Високий
<i>Ціле-мотиваційний</i>	ЕГ	Констатувальний	54	44	2
		Формувальний	14	54	32
		Динаміка	-40	+10	+30
	КГ	Констатувальний	58	40	2
		Формувальний	51	45	4
		Динаміка	-7	+5	+2
<i>Когнітивний</i>	ЕГ	Констатувальний	64	36	0
		Формувальний	19	55	26
		Динаміка	-45	+19	+26
	КГ	Констатувальний	60	40	0
		Формувальний	54	43	3
		Динаміка	-6	+3	+3
<i>Практично-діяльнісний</i>	ЕГ	Констатувальний	56	44	0
		Формувальний	16	41	43
		Динаміка	-50	-3	+43
	КГ	Констатувальний	53	47	0
		Формувальний	51	47	2
		Динаміка	-2	0	+2
<i>Узагальнені дані</i>	ЕГ	Констатувальний	58	41	1
		Формувальний	16	50	34
		Динаміка	-42	+9	+33
	КГ	Констатувальний	57	42	1
		Формувальний	52	45	3
		Динаміка	-5	+3	+2

Вірогідність результатів проведеної роботи підтверджена непараметричним критерієм Пірсона (χ^2) (оцінка статистичної достовірності відмінностей між КГ та ЕГ для $p \leq 0,05$ (або $0,01$)). Результати педагогічного експерименту засвідчили позитивну динаміку розвитку креативного мислення учнів початкової школи під час вивчення іноземної мови внаслідок запровадження дидактичних умов і дають підстави стверджувати, що мети дослідження досягнуто, визначені завдання виконано, гіпотезу доведено.

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення і новий підхід до практичного вирішення проблеми розвитку креативного мислення учнів початкової школи у процесі навчання іноземних мов. Результати дослідження уможливили формулювання таких висновків:

1. На основі вивчення, аналізу та узагальнення наукових джерел окреслено понятійно-термінологічне поле проблеми розвитку креативного

мислення молодших школярів під час вивчення іноземних мов; уточнено сутність основних дефініцій («креативне мислення молодших школярів», «розвиток креативного мислення молодших школярів під час вивчення іноземної мови», «дидактичні умови розвитку креативного мислення молодших школярів») з урахуванням специфіки навчання іноземних мов. Поняття «креативне мислення молодших школярів» потрактовано в дослідженні як складний процес інтелектуально-творчої діяльності учнів початкової школи, формування творчих здібностей особистості, що базується на позитивній мотивації, наявності знань у певній сфері, здатності їх творчого застосування на практиці. Поняття «розвиток креативного мислення молодших школярів під час вивчення іноземних мов» визначається складний динамічний процес інтелектуально-творчої діяльності, формування творчих здібностей учнів, що базується на позитивній мотивації, наявності знань у певній сфері, здатності знаходити оригінальні рішення проблем та утворювати нові системи зв'язків як результат їх творчого застосування на практиці, зокрема при вивченні іноземних мов. Під дидактичними умовами розуміємо обставини, науково обґрунтовані дії, які сприятимуть успішному розвитку креативного мислення молодших школярів під час вивчення іноземних мов.

2. Охарактеризовано сензитивність молодшого шкільного віку щодо розвитку креативного мислення учнів. З'ясовано, що сензитивний період – це період підвищеної чутливості, найсприятливіший для розвитку тих чи інших психічних функцій (сприймання, мислення, мовлення, пам'яті тощо), що визначають психічний розвиток дитини і мають вирішальне значення для її навчання та виховання. Підтверджено, що молодший шкільний вік – найбільш сензитивний період для розвитку креативного мислення, ключовими ознаками якого є вміння: генерувати нові ідеї, знаходити альтернативні підходи та шляхи вирішення навчальних завдань; удосконалювати та втілювати власні ідеї; долати психологічну інерцію мислення у творчій навчально-ігровій діяльності.

Розкрито дидактичний потенціал іноземної мови як засобу розвитку креативного мислення молодших школярів. Виявлено, що на ранньому етапі вивчення іноземної мови через організацію освітньо-розвивального середовища вияву творчих здібностей у дитини формуються базові мовні й комунікативні здібності за рахунок зіставлення фактів двох мов, створюється мовна картина світу окремо для кожної мови, формується багатомірне та багаторівневе мислення як абстракція від конкретної мови, можливість бачення світу крізь призму кожної з мов. Встановлено, що навчання іноземної мови в початковій школі на сучасному етапі – це не процес передачі і поповнення знань, а процес різнобічного розвитку особистості учня, формування в нього критичного кругозору, вияву здібностей мислити творчо. Доведено, що виконання творчих завдань ігрового характеру сприяє розвитку креативного мислення молодших школярів, мовних умінь, здатності оригінально виконувати різноманітні завдання творчого характеру, проявляти самостійність у процесі їх виконання, імпровізувати.

3. Визначено компоненти (ціле-мотиваційний, когнітивний, практично-діяльнісний), критерії, показники їх вияву (емоційно-спонукальний: мотивація прагнення до успіху та мотивація уникнення невдачі; мотивація школяра до успішної навчальної діяльності та вивчення іноземної мови; інтерес до оригінального, нестандартного; емоційно забарвлений інтерес до вивчення іноземної мови; інформаційно-пізнавальний: дієвість знань, основних понять із різних видів пізнавальної діяльності, індивідуальних способів сприймання, запам'ятовування, творчого мислення у процесі навчання іноземних мов; процесуально-поведінковий: гнучкість мислення, творча уява (спроможність якісно оцінити, критично осмислити, систематизувати та використати опрацьований матеріал; знаходити для кожної ситуації нове рішення за допомогою комбінації відомих ідей, знань, навичок, способів творчої пізнавальної діяльності); здатність оригінально виконувати різноманітні завдання творчого характеру та виявляти самостійність у процесі їх виконання. На підставі окреслених показників визначено й охарактеризовано рівні сформованості креативного мислення молодших школярів у процесі навчання іноземних мов: початковий, середній, високий.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту з'ясовано реальний стан сформованості креативного мислення молодших школярів у процесі навчання іноземної мови. За результатами діагностування встановлено, що високого рівня досягли 2 % учнів у КГ і ЕГ лише за ціле-мотиваційним компонентом. Інші рівневі результати виявилися такими: ціле-мотиваційний компонент – початковий рівень: ЕГ – 54 %, КГ – 58 %; середній рівень: ЕГ – 44 %, КГ – 40 %; когнітивний компонент – початковий рівень: ЕГ – 64 %, КГ – 60 %; середній рівень: ЕГ – 36 %, КГ – 40 %; практично-діяльнісний компонент – початковий рівень: ЕГ – 56 %, КГ – 53 %; середній рівень: ЕГ – 44 %; КГ – 47 %.

4. Обґрунтовано дидактичні умови розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі навчання іноземних мов: формування мотивації молодших школярів до навчання й прагнення до успішної навчальної діяльності шляхом зацікавлення та створення ситуацій успіху; розширення та поглиблення теоретичної бази знань учнів початкової школи з іноземної мови засобами ігор-вправ креативного спрямування; організація освітньо-розвивального середовища вияву творчих здібностей учнів початкової школи.

Експериментально перевірено методику реалізації дидактичних умов розвитку креативного мислення учнів початкової школи у процесі навчання іноземних мов через упровадження експериментальної методики, що базується на комплексі ігор-вправ, які корелюють із визначеними компонентами сформованості досліджуваного феномена (ціле-мотиваційний, когнітивний, практично-діяльнісний).

Узагальнення результатів розвитку креативного мислення учнів початкової школи експериментальних груп під час вивчення іноземної мови підтвердило ефективність розробленої нами методики. Аналіз даних, одержаних у результаті зрізів, свідчить, що використання ігрових вправ значно

підвищило рівень розвитку креативного мислення в учнів початкової школи під час вивчення іноземної мови за всіма показниками.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективу подальших наукових розвідок убачаємо в неперервному креативному розвитку учнів молодшого шкільного віку в освітньому процесі початкової школи з урахуванням вітчизняних і світових тенденцій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Chapiuk J. To the question of readiness of future teachers to the development of creative thinking of primary school pupils at the lessons of foreign language. *Scientific issue of knowledge, education, law and management*. 2015. № 4 (12). P. 42–47.

2. Чапюк Ю. С. Змістова сутність поняття «творче мислення»: теоретичні аспекти. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*. 2015. № 39 (372). С. 65–69.

3. Чапюк Ю. С. Готовність до педагогічної діяльності як наукова проблема. *Педагогічний часопис Волині*. 2015. № 1. С. 26–30.

4. Чапюк Ю. С. Розвиток креативного мислення молодших школярів засобами іноземної мови: теоретико-прикладні аспекти. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал*. Суми, 2016. № 8 (62). С. 95–105.

5. Чапюк Ю. С. Інтерактивні технології як засіб розвитку творчого мислення учнів на уроках іноземної мови. *Педагогічний часопис Волині: науковий журнал*. Луцьк, 2016. № 2. С. 99–103.

6. Чапюк Ю. С. Критеріальний підхід щодо розвитку креативного мислення молодших школярів: ціле-мотиваційний критерій. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка: зб. наук. праць*. Вип. 32. Глухів, 2016. С. 220–227.

7. Чапюк Ю. С. Молодший шкільний вік як сенситивний щодо розвитку творчого мислення: теоретичні аспекти. *Innovative Solutions In Modern Science*. 2016. № 1. С. 118–12.

8. Чапюк Ю. С. Готовність майбутніх учителів до розвитку творчого мислення молодших школярів засобами іноземної мови. *Збірник науково-методичних праць викладачів Луцького педагогічного коледжу*. Випуск 9. Луцьк, 2016. С. 118–123.

9. Чапюк Ю. С. Інноваційні технології вивчення іноземної мови у початковій школі. *Сучасні тенденції розвитку професійної освіти*. Кременчук : Кременчуцький національний університет імені М. Остроградського, 2017. № 3. С. 79–83.

10. Чапюк Ю. С. Ігри-вправи як засіб розвитку креативного мислення молодших школярів на уроках англійської мови. *Науковий вісник Ізмаїльського*

державного гуманітарного університету: зб. наук. праць. Серія Педагогічні науки. Ізмаїл, 2017. Вип. 36. С. 251–255.

11. Prima R., Chapiuk J. Diagnostic support of creative thinking development of primary school-aged children at the foreign language lessons. *EUROPEAN HUMANITIES STUDIES*. 2017. № 2. P. 56–66.

Опубліковані праці апробаційного характеру

12. Чапюк Ю. С. Інноваційність у навчанні англійської мови в початковій школі. *Педагогічна майстерність: методологія, теорія, технології: матеріали II міжнародної науково-практичної ІНТЕРНЕТ-конф., м. Черкаси, 22–23 травня 2015 р.* Черкаси, 2015. С. 57–58.

13. Чапюк Ю. С. Креативность как субъективная детерминанта творчества. *Педагогические основы становления субъектности в образовательном пространстве: проблема, поиск, решение: сборник научных трудов участников IV Международной научно-практической конференции, г. Биробиджан, 28 октября 2015.* Биробиджан, 2015. С. 207–209.

14. Чапюк Ю. С. Розвиток творчих здібностей учнів початкових класів на уроках англійської мови: теоретичні аспекти. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів, м. Луцьк, 12–13 травня 2015 р.: у 3 т. Т. 1.* Луцьк, 2015. С. 306–308.

15. Чапюк Ю. С. Формування готовності майбутніх учителів іноземної мови до творчої професійно-педагогічної діяльності. *Підготовка конкурентоздатного фахівця дошкільної та початкової освіти: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Луцьк, 25–26 червня 2015 р. / Луцьк, 2015.* С. 134–136.

16. Чапюк Ю. С., Завіднюк К. В. Підготовка майбутнього вчителя до розвитку творчого мислення молодших школярів засобами іноземної мови. *Сучасні проблеми германського та романського мовознавства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Рівне, 15 квітня 2016 року.* Рівне, 2016. С. 203–207.

17. Чапюк Ю. С. Молодший шкільний вік як сенситивний період щодо розвитку креативного мислення дітей. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: Європейський і національний вимір: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції, м. Луцьк, 3 – 5 червня 2016 р.): у 2 т. Т. 2 (О–Я).* Луцьк, 2016. С. 223–227.

18. Чапюк Ю. С., Завіднюк К. В. Розвиток творчого мислення студентів на заняттях англійської мови. *Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Луцьк, 16 травня 2017 р.* Луцьк, 2017. С. 295–297.

19. Чапюк Ю. С. Ігри-вправи для розвитку креативного мислення учнів початкових класів при викладанні англійської мови. *Глобальні виклики*

педагогічної освіти в університетському просторі: матеріали III Міжнародного конгресу, м. Одеса, 18–21 травня 2017 р. Одеса, 2017. С. 209–210.

20. Чапюк Ю. С. Дидактико-методична складова креативного вчителя іноземної мови. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: Європейський і національний вимір: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції м. Луцьк, 16–17 травня 2017 р. Луцьк., 2017. С. 271–274.*

21. Пріма Р. М., Чапюк Ю. С. Дидактичні умови розвитку креативного мислення школярів : теоретичні аспекти. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів, м. Луцьк, 16–17 травня 2017 р. Луцьк, 2017. С. 589–592.*

*Опубліковані праці, які додатково відображають
наукові результати дисертації*

22. Чапюк Ю. С. Розвиток креативного мислення учнів початкових класів при вивченні іноземної мови: метод. рекомендації. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2017. 44 с.

АНОТАЦІЯ

Чапюк Ю. С. Дидактичні умови розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі навчання іноземних мов. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 «Теорія навчання». – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2018.

У дисертації здійснено теоретичний аналіз проблеми та запропоновано нове вирішення наукового завдання, яке полягає у виявленні, теоретичному обґрунтуванні дидактичних умов розвитку креативного мислення молодших школярів та експериментальній перевірці відповідної їм методики, що сприяє ефективності цього процесу.

На основі вивчення, аналізу та узагальнення наукових джерел окреслено понятійно-термінологічне поле проблеми розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі навчання іноземних мов; уточнено сутність основних дефініцій. Схарактеризовано сензитивність молодшого шкільного віку, дидактичний потенціал іноземної мови як засобу розвитку креативного мислення молодших школярів. Виявлено та теоретично обґрунтовано сукупність дидактичних умов розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі навчання іноземних мов та експериментально перевірено ефективність їх упровадження в освітній процес початкової школи; визначено компоненти, критерії, показники їх вияву та схарактеризовано рівні розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі вивчення іноземних мов; удосконалено методи і прийоми інтелектуально-творчої діяльності молодших школярів у процесі навчання іноземних мов.

Ключові слова: дидактичні умови, ігри-вправи, процес навчання іноземних мов, розвиток креативного мислення, учні початкової школи.

АННОТАЦИЯ

Чапюк Ю. С. Дидактические условия развития креативного мышления младших школьников в процессе обучения иностранным языкам. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.09 «Теория обучения». – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2018.

В диссертации осуществлен теоретический анализ проблемы и предложено новое решение научной задачи, которая заключается в выявлении, теоретическом обосновании дидактических условий развития креативного мышления младших школьников и экспериментальной проверке соответствующей им методики, способствующей эффективности этого процесса.

На основе изучения, анализа и обобщения научных источников обозначено понятийно-терминологическое поле проблемы развития креативного мышления младших школьников в процессе обучения иностранным языкам; уточнена сущность основных дефиниций. Охарактеризовано сензитивность младшего школьного возраста, дидактический потенциал иностранного языка как средства развития креативного мышления младших школьников. Выявлены и теоретически обоснованы совокупность дидактических условий развития креативного мышления младших школьников в процессе обучения иностранным языкам и экспериментально проверена эффективность их внедрения в образовательный процесс начальной школы; определены компоненты, критерии, показатели их проявления и охарактеризованы уровни развития креативного мышления младших школьников в процессе изучения иностранных языков; усовершенствованы методы и приемы интеллектуально-творческой деятельности младших школьников в процессе обучения иностранным языкам.

Ключевые слова: дидактические условия, игры-упражнения, процесс обучения иностранным языкам, развитие креативного мышления, ученики начальной школы.

SUMMARY

Chapiuk Yu.S. Didactic conditions of creative thinking development of primary schoolchildren in the process of learning foreign languages. – Manuscript copyright.

Dissertation for the Candidate of Pedagogical Sciences degree in the specialty 13.00.09 – Theory of Education. – Lesya Ukrainka Eastern European National University, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, 2018.

In the dissertation, a theoretical analysis of the problem is carried out and a new solution to scientific task is proposed, which consists in the theoretical justification of didactic conditions of development of creative thinking of primary schoolchildren and examination of the corresponding techniques that contribute to the effectiveness of this process.

It is defined that “creative thinking” is a complex process of intellectual and creative activity, formation of creative abilities of an individual based on positive motivation, the availability of knowledge in a certain area, the ability of their creative application in practice.

The most favorable age for the development of creative thinking is primary school age because motivation to studying is being developed, the development of steady cognitive needs and interests, productive techniques and skills of educational work, “ability to learn”, self-control, self-organization and self-regulation, formation of adequate self-appraisal, development of criticality in relation to oneself and others, and suchlike are being developed. Accordingly, the development of creative thinking of primary schoolchildren is deemed as a complex and dynamic process of intellectual-creative activities, the formation of creative abilities of pupils based on positive motivation, the availability of knowledge in a certain sphere, ability to find original solutions to problems and to form new relationships as a result of their creative practice particularly during the studying of foreign languages.

The knowledge of a foreign language for children is a kind of “bridge” to open the world, Europe on different levels: social, cultural, cross-cultural etc. At an early stage of learning a foreign language, the child forms the basic language and communication skills are formed through the comparison of the facts of the two languages, you create the language picture of the world separately for each language, forming a multi-dimensional and multi-level thinking as an abstraction from specific language, the possibility of seeing the world through the prism of each language. Therefore, learning of foreign language in primary school these days is not a process of transfer and updating of knowledge, but the process of the pupil’s all-round development, development of abilities to think creatively, the formation of a critical outlook, which enables even young pupil to communicate a foreign language with their peers without the fear.

To determine the actual condition of creative thinking development of primary school pupils, as well as the effectiveness of the pedagogical process, which ensures its effective changes, the components were defined (aim-motivational, cognitive, practical-activity), criteria (emotional-motivational, informational-educational, procedural-behavioral), indicators of their manifestations and levels (high, average, elementary) of formation of this phenomenon in the process of learning foreign languages.

Didactic conditions of primary schoolchildren creative thinking development in the process of foreign languages learning are: the formation of primary children motivation to learning and urge for successful educational activities by raising interest and creating situations of success; broadening and deepening the theoretical knowledge background of primary schoolchildren in the process of learning a foreign

language by means of gaming exercises of creative direction; organization of educational-developing environment of manifestation of creative abilities of primary schoolchildren in creative learning and play activities during learning a foreign language.

Gaming exercises are presented in the dissertation, which ensure the effectiveness of the implementation of the didactic conditions of primary schoolchildren creative thinking development in the process of learning foreign languages and experimentally test the method of their implementation.

The effectiveness of the developed didactic conditions according to the data of the control stage of the research, where the effectiveness of the proposed gaming exercises is proved. Conducted quantitative, qualitative, and statistical analyses discovered a changing tendency of all components of the effectiveness of introducing methods of creative thinking of elementary school experimental groups in the process of learning foreign languages. The obtained results can be used for developing courses, writing study guides and methodological recommendations for creative development of a schoolchild, as well as a basis for updating the content of the State standard of primary education.

Key words: didactic conditions, gaming exercises, the learning process of foreign languages, development of creative thinking, primary schoolchildren.

Підписано до друку 15.05.2018 р.
Формат 60x84/16.
Папір друк. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 02/18/2-12

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. 8 (0352) 40-08-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.
ФОП Осадца Ю.В.